

ТЕТЯНА РУБАН

На північ від кордону

Роман

Ілюстрації Софії Сулій

«НАШ ФОРМАТ» · КИЇВ · 2021

[Почитати опис, рецензію і купити на сайті nashformat.ua](https://nashformat.ua)

УДК 821.161.2'06-311.3-93

Р 82

Для дітей середнього і старшого шкільного віку

Рубан Тетяна

Р 82 На північ від кордону : роман / ілюстрації Софії Сулій. — К. :
Наш Формат, 2021. — 176 с. : іл. — (Серія «Почуття»)

ISBN 978-617-7973-21-7 (паперове видання)

ISBN 978-617-7973-22-4 (електронне видання)

Ната прагне малювати, але мама заповзялася зробити з неї гімнастку. Лалі намагається помститися татові за розлучення з її мамою і створення нової сім'ї. Серго перебирає на себе турботи про родину після того, як його тато йде в партизани захищати рідну країну від ворога. Троє підлітків, три історії, три долі, що перетинаються на кордоні, якого не повинно бути. Кордоні, який постав після «п'ятиденної війни» 2008 року — коли в маленьке грузинське містечко, де зустрічаються наші герої, прийшли свавільні російські агресори-«миротворці»...

Глибокий, яскравий, щемкий, талановитий роман Тетяни Рубан «На північ від кордону» — лауреат першої премії Літературного конкурсу видавництва «Наш Формат» для дитячих письменників.

УДК 821.161.2'06-311.3-93

Усі права застережено

© Тетяна Рубан, текст, 2021

© Софія Сулій, ілюстрації, 2021

© ТОВ «НФ», виключна ліцензія

на видання, оригінал-макет, 2021

ISBN 978-617-7973-21-7 (паперове видання)

ISBN 978-617-7973-22-4 (електронне видання)

*Моєму Олексієві.
Ти вчиш мене бути сміливою*

— **Якби** не виняткові обставини... — зітхала мама, коли вони сідали в літак.

А Ната й рада була. Тепер можна до кінця літа не ходити на ті остогидлі тренування: по дві години щодня, а перед змаганнями — й по три.

— Якби не виняткові обставини, ніхто не їхав би в таку далечінь... — дратувалася мама, коли вони, прилетівши, пересідали в маленький тісний автобус.

— Якби не виняткові обставини, ніхто не їхав би в таку далечінь. Знову. В таку неспокійну далечінь, — мама намагалася перекричати розмаїтий гомін, який не вщухав у салоні, доки автобус неспішно скрадався серпантином дороги, вплетеної у скелі.

«Неначе в школі на перерві», — Ната зрозуміла, що саме їй нагадує цей гамір. Хоча дітей, окрім неї, у старенькому скрипучому приміському автобусі було тільки двоє. Хлопець попереду. Його обличчя Ната так і не змогла роздивитися. Він сидів прямисінько біля водія, обережно притримуючи на колінах чималеньку коробку з якимись намальованими на ній запчастинами.

І ще одна дівчинка, через прохід, напроти Нати. В різних шкарпетках і кросівках. Одна шкарпетка рожева, друга — помаранчева. Мала справді крутий вигляд. Проте, мабуть, і дівчинкою її вже не назвеш. Старшокласниця. Гарна, з витонченими рисами обличчя та чорними кучерями, розсипаними по спині. Дівчина всю дорогу вперто вдивлялася у краєвиди за вікном. Міцно стискала уста й супила виразні брови.

Автобус зморено й неквапливо їхав звивистою дорогою. То спускався, то підіймався. І Ната дуже цьому раділа. Яке ж то щастя — підстрибувати на пошарпаному кріслі старого міжміського транспорту, а не втисячне шліфувати елемент із булавами в обридлій дзеркальній клітці залу. Дівчина захоплено липла до запорошеного дорожнього курявою вікна, не в силах надивитися на ту гірську велич. Нату не полишала думка, як би оце крадькома дістати з глибини валізи свій безцінний скарб — набір олівців і папір — і перемалювати собі всю ту красу. Залишити на згадку.

«Винятковими обставинами», про які постійно згадувала мама, стало таємниче і швидке відвіство тітки Кіри — старшої, але інфантильної маминої сестри, що встигла лише два роки прожити у своєму колоритному кавказькому шлюбі. Вона овдовіла цієї зими і тепер не могла вирішити, чи повертатися до Києва, чи залишатися жити тут.

— Люди тут такі привітні, краєвиди чарівні. А чоловік який надійний... був, — схлипуючи,

промовляла тітка, коли Ната з мамою, зморені з такої дальньої дороги, наминали борщ у просторій, схожій на казкову скриню квартирі. — Всі його знали, всі поважали. Як я собі думала? Діти мої вже дорослі. В них своє влаштоване життя, а я тут у спокої зустріну старість. Південь. У мене тут навіть тиск унормувався. Ще б не ці кляті російські «миротворці». Ви бачили той кордон на краю міста?

— Бачили! — кивала мама. — Проїжджали автобусом повз.

— Дивитися на них не можу. Як подумаю, що через них мій Зураб...

— Кіро, — мама багатозначно глянула на сестру, кивнувши в бік Нати, й додала, навмисне голосніше, відволікаючи: — І квартиру шкода.

— Квартиру шкода. Якщо повертатися в Київ, то доведеться за безцінь віддати. Ніхто ж тут, під кордоном, дорого не купить. Не знаю, що робити.

Тітка Кіра втирала сльозу й позирала на фотокартку в пишній рамці на стіні. Там, де вона в обіймах кремезного чоловіка, де море синіє за їхніми спинами. Така ж, тільки менша, є і в Нати з мамою. Тітка прислала торік. Вона там дуже щаслива і, як не дивно це казати про таких ото вже сивих і немолодих, — закохана, чи що.

Її джигіт, як тайфун, як дикий вітер увірвався в нудне й кисле тітчине життя. Закохав, закрутив, завоював і забрав до своєї гостинної та щедрої

батьківщини. Тут мирно і щасливо вони разом прожили два роки.

— А з минулої осені так неспокійно стало. Коли «миротворців» цих зі слов'янськими обличчями на кордоні в рази зо два побільшало — почав про гори говорити. Що його братам потрібна допомога. А я й не звернула спершу уваги, — оповідала, шморгаючи носом, Кіра.

— Яким братам? У нього ж немає більше родичів, — пригадувала мама.

— То не тим братам, мила. — Тітка чомусь перейшла на майже шепіт: — Забула, як «старший брат» тут залізною рукою лад наводив і кордон наново креслив у 2008-му? Примушення до миру. Ніяк не відчепляться. Краще б у себе лад навели, а то в самих бруду по коліна. А тут люди століттями в мирі жили. Разом дітей хрестили, на весіллях одне в одного гуляли. А зараз, замість цього, паркан од «миротворців» по всій довжині кордону. Жах! Ото Зураб і ходив такий напружений, такий напружений. Як струна. А я кажу: «Зурабе, які гори, в тебе ж спина, в тебе коліна. Побережися». Та де там. Раз на тиждень скуповував різний крам, але не тут. В область їздив. А потім усе те віз у гори. Я колись полізла до машини, бодай глянути, що там. А він спиняє: «Менше знай», — каже. Таке.

Ната так заслухалася, що необережно гучно відсьорбнула з горнятка кави. Мама з тіткою здригнулися, наче згадали, що вони на кухні не самі.

— Ти вже поїла? То йди речі свої розпаковувати, — суворо розпорядилася мама. — Нема чого тут про дорослі справи слухати.

— Добре. — Ната відвела очі й попленталася у вітальню, почувши, як причинили кухонні двері за її спиною.

— То він що, допомагав партизан... — із кухні долинуло щось неясне, а потім мама з тіткою Кірою взагалі перейшли на шепіт.

— Дуже треба, — пробубніла собі під ніс Ната і вже за хвилину й думати забула про таємничу історію тітки Кіри. Бо тут їй усе і без неї було надзвичайно цікавим. І з кожним днем новий світ перед її очима розкривався витонченим східним віялом, манив своїми чарами.

Казковий край, у якому все буяло. Аромати врагінської гостинної випічки з маленької пекарні за рогом, які так і лоскотали, так і заманювали. Нестримний голосний потік незвичної мови, щедро гаптованої теплими розкотистими приголосними. Вона лунала звідусіль. І так приємно було вслухатися в її низькі переливи.

А барви! Такі мінливі барви. З широким, щедрим діапазоном. Від тепло-коричневих і охрових на горбистих боках валунів до всіх відтінків блідо-зеленого на полонинах і луках. І аж до чорно-смарагдового, пересипаного білим снігом, десть там, високо. Де вже хмари торкаються й осідають на вершині.

Ці барви, ці краєвиди захоплювали Нату. Хотілося малювати, малювати... Нескінченно малювати. Що вона й робила.

Щойно мама з тіткою Кірою йшли кудись у справах чи на базар, Ната втікала у двір і змальовувала собі на згадку цей картатий світ. Цей теплий край: не бачену, не знану досі дивовижну барву. Де кожен персонаж — колоритний і вартий цілого фільму.

Вона так хотіла малювати цих яскравих людей. І водночас розуміла, що їй для цього бракує

вміння. Проте вмовити маму відпустити її до художньої школи — нереально. У неї ж гімнастика. А в мами — непохитна мрія мати дочку — олімпійську чемпіонку. Тому Ната поки що фіксувала людей на швидких ескізах. Щоб не забути. У неї тих ескізів наскладалася вже ціла скарбниця самоцвітів. Сама ж малювала руді та білі гостроверхі будиночки, тісні східні провулки.

І важко було не помітити, який гармонійний вигляд у цих південних декораціях мали мама і тітка Кіра. Вони неначе тут і народилися. Високі, горді, голосні. Самі немов місцеві жінки. Смагливі, чорноокі, пишні. Лише Ната губилася в цій барвистості. Немов біла фарба, що капнула з тонкого пензлика. З такою блідою шкірою, що майже прозора; з білим волоссям і віями.

«От якби взяти й саму себе розфарбувати тими олівцями», — думала Ната, схиляючись над палітрою в невеличкій крамничці.

— Ось цю папку з А-четвертими. Й оці олівці. Дякую! — Ната всміхнулася продавчині й, розрахувавшись, вийшла, стискаючи в руках свій скарб. Лише дзвіночок на дверях дзеленькнув.

Її власні запаси, привезені з дому, закінчилися ще вчора, тому охайно складені яскраві картини лежали пишним суцвіттям на столі. А на тих малюнках — і східний барвистий базар, і тонкий гнучкий сад із плодами граната, що виблискують темними зернятами, і серпантин у горах, яким неспішно котиться невеличкий жовтий автобус.

Кинувши швидкий погляд на тітку Кіру, Ната прошмигнула в кімнату, щоб розібрати куплене приладдя.

— А ти не надто, — прошепотіла Кіра сестрі, — з цією гімнастикою на дівчинку напосіла?

— Ще ти почни мені говорити ту маячню про відібране дитинство! — пхикнула мама. — Так вона хоча б шанс матиме досягти чогось. Вирватися із цих злиднів. Чи краще як ти — все життя на заробітках в Італії, чи як я — у школі за копійки?

— Просто я ж бачу, як вона захоплено схиляється над своїми малюнками. Про гімнастику ж і слова не зронила!

— Та мовчи мені про те малювання. То все психологиня. Порадила їй малювати. Гімнастика — спорт нелегкий. Навантаження не лише фізичні, а й моральні. Натка почала замикатися в собі, погано спати. Психологиня сказала — «стрес». Ото тепер, бач, як вона до того малювання внадилася. Воно мені вже на нерви діє. Тільки... цс-с! — мама зробила великі очі й красномовно вказала поглядом на двері.

Та Ната їх не чула. З папкою для малювання в руках і з натхненням, яке пришвидшувало пульс, вона переступила поріг квартири.

Зробила крок і нерухомо застигла. Її допитливий погляд, тепер уже без поспіху, уважно осягнув широкий під'їзд. Світлі стіни, розписані пишними візерунками, високу стелю, завітчану ліпниною — дарма що давньою, дарма що

запилюженою і багато де потрісканою. Та від того не менше вражали мальовані меандри, що плутали погляд, зачаровували. І не менш дивовижними видавалися фантастичні об'ємні квіти, що кетягами обрамляли вікна. Хіба ж могла Ната залишити таку красу без уваги?

Задерши голову, вона саме роздивлялася дивовижу візерунків на стінах, як двері квартири за її спиною, підштовхнуті швидким протягом, зненацька грюкнули й зачинилися. Від несподіванки Ната мало не підстрибнула на місці. Стрімко повернула голову на звук.

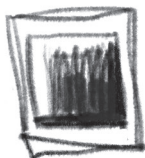
І-і-і... різкий біль шпигнув наскрізь, побіг тонкою шиєю — і більше не дозволяв зробити нею ані найменшого поруху.

На мить Ната так і застигла, перелякано дивлячись на двері.

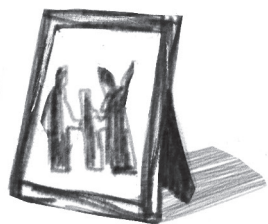
— Мамо, — тихенько покликала вона.

— Мамо! — закричала голосно, і її крик відлунням покотився широкими дерев'яними східцями вниз.

ДЕНЬ 1

[Почитати опис, рецензію і купити на сайті nashformat.ua](https://nashformat.ua)

ΛΑΛΙ

Я стою серед трав. Мала-мала, сама не вища за ту траву. Їй у думках лише широкє, безкрає щастя. Я дивлюся. Відчуваю. Я й сама — як та трава. Гнучка. Здіймаю малі рученята догори, хитаюсь од дотики вітру. Ліворуч, праворуч. Ліворуч, праворуч. Як трава.

І все так, як і має бути.

Я задираю голову й бачу: там, удалині, смарагдовою стіною постає ліс. Кучеряві сосни. Такі високі й пишні, такі густі. Шкрябають головами глибину неба. Я піднімаю обличчя догори. Вище й вище. Тепер я — ліс. Мене багато, та я єдина. Соснове віття — мої руки, голчаті кучері — моє волосся.

І все так, як і має бути.

Я дивлюсь усе вище й вище, провалююся очима в ту синь. Стаю навшпиньки. Тепер я — небо. Дзвінке і ясне.

Усе так, як і має бути.

Знов опускаю погляд у лісові коси. Вони рухаються, живуть. І вітер розчісує їх, як морські хвилі.

Я дивлюся все нижче й нижче.

І вбік.

О, татко!

Татко мій.

Я так радію, а він дивиться на мене моїми ж чорними очима. Всі кажуть, що в мене його очі. Він

*дивиться, і я знову осягаю себе. Знову я мала-мала.
Завбільшки з траву. Сиджу, заплутавшись у її па-
цьорках. Але татко і так бачить мене за нею. Ба-
чить. Він дивиться прямісінько на мене. Спокійно
так і впевнено дивиться. Любов і добро лине від ньо-
го. Огортає, вкутує. І мені від того так спокійно.
І все так, як і має бути.*

*Шовкова, гнучка трава колихається й шепотом
шурхоє мені у вуха. Я — частинка цього всього.*

Безмежна глибина миру навкруги.

І я — мир. І ліс, і трава, і небо.

Якщо татко мій поруч...

Вимогливий лемент будильника без загравань
і лестоців вихоплює зі сну.

Лалі розмикає скуті дрімотою вії. На мить
спантеличена, із задурманеною головою, проте
серце сповнене по вінця тою любов'ю й добром,
які ув'язалися слідом зі сновидіння...

Дівчина повертається до реальності, опускає
очі на дисплей телефона і зривається з місця. Бу-
дильник уже втретє дзвонить. Так спала, що й не
чула. А планувала ж устати раніше. Щоб ні через
кого не спотикатися. Щоб не бачити. Ні батька,
ні... тої.

Та пізно. Десь на кухні вже подзенькують ти-
хенько посудом. Із сусідньої кімнати долинає сон-
ний дитячий лепет.

Лалі зітхнула. Тонкою стрічкою зімкнула уста,
спустила ноги з ліжка й заметушилася по кімнаті,

намагаючись не дивитися на фотокартки, якими були прикрашені стіни її кімнати у стриманих тонах.

Лалі любить стриманість і строгість. Вона й сама стримана і строга. Як і батько. І в одязі стримана, і в думках, і навіть коли всміхається. Проте Лалі вже давно не всміхається. Хіба на тих фотографіях, де вони всі троє радісні. Мама, батько й Лалі. Де вони все ще сім'я.

Дівчина осмикнула себе. Годі! Не розкисати. Тепер це вже не має жодного значення. Рік як не має.

Час у ванну. Лалі навшпиньки підступила до дверей. Зупинилася, прислухаючись до тихого гомону. Це вже наче щоденна традиція. Вимушена. Лалі гірко хитнула головою.

«Наче вільно».

Ванна кімната прямісінько навпроти її. Головне — швидко прошмигнути, щоб зайвий раз ні на кого з них не наткнутися.

Глибокий вдих.

Лалі стрімко відчиняє двері, робить рішучий крок — і мало не збиває з ніг струнку білявку.

«Сьогодні не вдалося».

— Матінко! — від несподіванки злякано вигукує та, притиснувшись спиною до стіни, проте швидко опановує себе.

Пшеничні коси розсипані по оголених плечах. Білявка хапається за серце і ніяково всміхається. Лалі, схиливши голову, не без задоволення спостерігає за тим, яка вона спантеличена.

— Д-доброго ранку, — запинаючись, промовляє жінка. — Ти до ванної? Проходь.

— Та ти проходь. Ти ж туди йшла, — чітко й твердо, ледь ковтаючи ненависть, яка мимоволі зривається з уст, відповідає Лалі.

Яким же зусиллям їй удається стримати ту ненависть. Не впитися пальцями в ті пшеничні пасма, не повидирати безсоромні сині очі, не закричати прямісінько в обличчя: «Це ти винна! Це все ти!»

— Ні-ні. Йди. Я зачекаю. Нічого, нічого... — лепече та.

«Догоджаєш? Ну-ну. Правильно робиш».

Лалі знизує плечима й, гордо задерши гостре підборіддя, прошмигує до ванни. Швидко вмиватися — й тікати звідси світ за очі. На цілий день. Аж до заходу сонця, доки не зазоріє на небі. Щоб пізно, в потемках прошмигнути у свою кімнату. У свій милий сховок.

Білявка туди й носа не потикає. Бо то Лаліні, тільки Лаліні володіння. Її фортеця. Малий клаптик, який залишився від колишнього життя, куди немає вороття. Це тільки її світ. Світ, де можна зупинитися й уявити, що два останні роки — лише жахливий сон. Що не було гіркої батькової зради. Що не було ніякого розлучення. Що не було їхньої з мамою втечі до столиці. Й не було цієї бурлескної дівки, яка північним вітром увірвалася до їхнього теплого, затишного світу й розвіяла, розпорошила все, що було таким дорогим, таким особистим і таким... лише їхнім.

Однак білявка тут. Звичайнісінько, буденно, наче так і треба, подзенькує посудом, пораючись на кухні. На їхній кухні. Готує сніданок для батька і свого малого, такого ж білявого, як і сама, Давида.

Сніданок, ясна річ, розрахований і на Лалі. І обід, і вечеря. Та цього ще бракувало. Із позавчора, коли повернулася сюди, дівчина демонстративно не торкається тої їжі. Сама для себе готує. Чи перехоплює щось у кав'ярні. Або в подруги. Або ще десь.

Та вона краще голодуватиме, ніж у тої з руки їстиме.

За десять хвилин, трішки заспана, трішки скуйовджена після сну, проте вже вдягнена й зібрана рушати, Лалі ще раз окинула поглядом кімнату. Так, наче нічого не забула... Пальці зупинилися на прохолодній дверній ручці. Залишилася дрібничка: стрімко прошмигнути повз їхнє затишне родинне кубельце, що цвірінчить на кухні радісним триголосою.

Дівчина стисла уста й рушила. Крок, іще крок. Безпечні світлі стіни дитячої залишилися за спиною.

Крок. Іще крок.

Сонце рясним промінням упало під ноги, і вона бічним зором побачила й огорнутий ранковим світлом круглий стіл, і тонку постать білявки, що тягнулася рукою, прочиняючи вікно і впускаючи літнє, споєне тихим спокоєм повітря. Побачила

й батька з горнятком традиційної ранкової терпкої кави, і малого Давида, що нудьгував перед тарілкою вівсянки і бовтав ногами на зависокому для нього стільці. Запашний, манливий аромат домашньої здоби плутався в ясному повітрі, запеленував, вабив.

— Лалі! — батько окликом збив її швидкий крок. — Добрий ранок, Лалі.

— Добрий, — опанувавши себе, відповіла дівчина, поспіхом натягаючи на ноги неслухняні сандалі.

— Поснідай, — батько з горнятком кави рушив до неї.

«Швидше, швидше...» — билася в голові думка.